

Een inclusieve James Bond? Wordt dat niet zoiets als alcoholvrij bier?

Erik Borgman, de Verdieping 9

WWW.TROUW.NL | 79STE JAARGANG NR 23599 | E-MAIL VIA WWW.TROUW.NL/SERVICE | POSTBUS 859 1000 AW AMSTERDAM | REDACTIE 020-562 9444 | KLANTENSERVICE 088-056 1588 | BEZORGING 088-056 1599

Britse jeugd loopt vast na de brexit

Portretten van wanhoop de Verdieping 2|5

Pandora Papers: de bemiddelaar blijft buiten schot

Hij verbindt Twente met de Seychellen de Verdieping 6|7

Mag YouTube voor rechter spelen?

R. Kelly verbannen vandaag 8

Portugal is kampioen vaccineren

Officier ziet het als een 'wereldoorlog' buitenland 12|13

Doe iets! Iedereen kan wat waardevols doen

Het groene systeem van Babette Porcelijn de Verdieping 10|11

Lees vanavond wat we morgen brengen

trouw.nl/nieuwsbrief

deVerdieping
Trouw

EU zoekt uitweg uit gascrisis

Prijsstijging • Verschillende Europese landen willen dat de EU maatregelen neemt om de energiecrisis te beteugelen.

Romana Abels
Brussel

Zeker zeven keer is de gasprijs inmiddels over de kop gegaan dit jaar, van 16 euro per megawattuur in januari naar rond de 120 gisteren. De afgelopen twee dagen steeg de prijs nog sneller dan eerder. Maar terwijl burgers en bedrijven grote zorgen hebben, zijn de door de EU beloofde beleidsvoorstellen een week vooruitgeschoven.

Niet dat de energieprijzen onbesproken blijven: er gaat sinds maandag bijna geen Europese vergadering voorbij zonder dat het probleem op de agenda staat. Maandag was het een thema in de Eurogroep in Luxemburg, dinsdag op een diner van Europese leiders in Slovenië en gisteren was het een onderwerp voor het Europees Parlement in Straatsburg en een agendapunt van de Europese ministers van energie in Luxemburg. Daar vroegen Griekenland, Polen en Spanje om Europese maatregelen.

Maar op concrete stappen is het nog even wachten. Volgende week woensdag op zijn vroegst, zeggen Brusselse diplomaten, zal de Europese Commissie een voorstel presenteren waarmee lidstaten op korte termijn maatregelen kunnen nemen. Een voorstel voor een grondige verandering van de energiemarkt volgt aan het eind van het jaar.

Intussen zijn verschillende landen al op eigen houtje begonnen de gevolgen voor hun burgers te verzachten. Ook Nederland, dat 500 miljoen heeft vrijgemaakt om de armsten te helpen met hun energierekening. "Mensen moeten in staat blijven het huis te verwarmen", zei demissionair premier Mark Rutte dinsdagnacht toen hij in Slovenië had gesproken met de andere Europese leiders.

Door een samenloop van omstandigheden is de vraag naar gas op dit moment bijzonder groot. Daardoor stijgen de prijzen wereldwijd. Veel Europese landen vragen de EU om actie. In een gezamenlijke verklaring vroegen de ministers van financiën van Frankrijk, Spanje, Griekenland, Tsjechië en Roemenië de EU deze week om te onderzoeken of EU-landen gezamenlijk energie kunnen gaan inkopen.

Gisteren somde Eurocommissaris Kadri Simson van energie in Straatsburg een aantal mogelijkheden op die landen kunnen treffen om te voorkomen dat huishoudens worden afgesloten. Ze zei dat lidsta-

ten consumenten gericht kunnen ondersteunen, dat ze energiebelastingen kunnen opheffen of heffingen verschuiven naar algemene belastingen. "Al deze maatregelen kunnen snel worden genomen onder de bestaande Europese wetgeving", zei Simson.

Vanuit het Europees Parlement kreeg de Europese Commissie gisteren nog suggesties voor oplossingen. Volgens de liberale fractie Renew zou Europa meer gezamenlijke energievoorraden moeten aanhouden en de gas- en elektriciteitsprijzen loskoppelen. Veel fracties benadrukken dat het belangrijk is dat Europa minder afhankelijk wordt van leveranciers van buiten. Zo zei CDA'er Tom Berendsen: "40 procent van ons gas komt uit Rusland, en dat land houdt maar wat graag de hand op de gaskraan als dat uitkomt."

In het kort

De beloofde EU-voorstellen over de energiecrisis zijn een week vooruitgeschoven

EU-lidstaten zijn zelf vast begonnen de gevolgen voor burgers te verzachten

Nederland maakt 500 miljoen vrij om de armsten te helpen

Simson heeft beloofd dat de Europese Commissie alle voorstellen in beeld neemt. Dat er maatregelen genomen moeten worden, staat vast. "Deze prijsschok moeten we niet onderschatten", zei Simson.

Ze maakt zich ook zorgen omdat deze crisis zo snel volgt op de coronacrisis, die veel Europese huishoudens nog in hun portemonnee voelen. Ze wil voorkomen dat er meer energiearmoede in Europa ontstaat. Zo zouden lidstaten mensen moeten helpen energiecollectieven op te richten, en kunnen ze het mkb steunen met geld en mogelijkheden om langlopende contracten af te sluiten met energieleveranciers.

Volgens Eurocommissaris Simson is het een tijdelijke situatie. Na de winter zouden de prijzen moeten dalen. Het gas zal niet opgaan, zegt ze. "De ondergrondse gasopslag in Europa is krap, maar er is genoeg om de winter te overbruggen."

vandaag 4|5
Energiecrisis in Nederland

€ 3,19

BELGIË € 3,94

deVerdieping

Trouw

DONDERDAG 7
OKTOBER 2021

Jongeren na
de brexit

In betweeners

Pandora Papers

Briefbusfirma? De
tussenpersoon weet van
de prins geen kwaad

de Verdieping **6**

James Bond, onze held

Wat als de spion zou worden
gespeeld door
een zwarte vrouw?

religie&filosofie **9**

Duurzaam leven

Babette Porcelijn schrijft
over de milieu-impact van
ons dagelijks leven

duurzaamheid&natuur **10**

Meesterlijk

Teodor Currentzis dirigeert een
briljante uitvoering van
Mahlers vijfde

cultuur&media **14**

Na de brexit reportage

Voor het eerst merken de Britten de effecten van de brexit in hun dagelijks leven. De bevoorrading van winkels en tankstations stukt. Maar onder de oppervlakte speelt er veel meer. Fotograaf HJ Hunter ontdekte dat vooral jongeren vastlopen in dit verdeelde koninkrijk.

foto's en tekst HJ Hunter

De brexit heeft een verandering in gang gezet die doorwerkt tot in de haarvaten van de samenleving, en er is niemand die de gevolgen scherp kan overzien. Dat maakt jongeren onzeker over hun eigen toekomst. Het is een erfenis die ze liever niet hadden gekregen: 75 procent van de stemgerechtigden tussen de 18 en 25 jaar wilde in Europa blijven, zo bleek uit een peiling van YouGov net na het brexit-referendum van 2016. Zij hadden niks met de thema's die een rol speelden. Zoals de wens om meer controle te krijgen over migratie, de visserij en de handel. En dit is in de loop van de tijd niet veranderd, blijkt uit latere peilingen.

Ik sprak enkele tientallen jongeren tijdens mijn reis door het Verenigd Koninkrijk, waarbij ik Londen oversloeg om me te concentreren op de gebieden waar een meerderheid van de bevolking vóór de brexit stemde. Plaatsen als Lowestoft, Birmingham, Middlesbrough, Sunderland, Glasgow en Belfast waren ooit dynamische en welvarende steden, met trotse arbeiders in de visserij, de scheepsbouw en in de mijn- en staalindustrie.

Het decimeren van de zware industrie in het Thatcher-tijdperk sloeg een wond in de psyche van de mensen. De armoede leidde tot een uitzichtloos bestaan. De arbeiders verloren niet alleen hun baan, maar ook hun trots en gemeenschapszin. Ze moesten hun haat tegen Thatcher en de conservatieve partij overwinnen om voor de brexit te kiezen. Dat deden ze omdat ze ziek waren van een leven in armoede.

Een mentale gezondheidscrisis onder jongeren

De brexiteers beloofden dat alles beter zou worden, maar daar merken de jongeren die voor deze productie werden geïnterviewd, nog niets van. De werkloosheid ligt hoog. Wie wel een baan heeft, kan daar nauwelijks van rondkomen. **De salarissen zijn laag en de huren en energierekeningen torenhoog.** Daar bovenop hebben ze te maken met een mix van problemen: de normalisering van drugs- en alcoholgebruik, obesitas en puberzwangerschappen. Jongeren zijn bezorgd over de sociale problematiek in hun directe omgeving. De cijfers onderschrijven die bezorgdheid. Mensen tussen de 16 en 24 jaar voelen zich in toenemende mate angstig en depressief, blijkt uit cijfers van het Office for National Statistics. Het helpt niet dat veel van de jongeren financieel niet kunnen rondkomen. Dit leidt bij gemiddeld 20 procent van de jongeren tot serieuze mentale problemen. **75 procent van hen krijgt niet de hulp die ze nodig hebben,** waarschuwde de Mental Health Foundation afgelopen zomer. De toegang tot de (in theorie gratis) gezondheidszorg was al een probleem voor

de brexit, en de pandemie heeft dat alleen maar verergerd. **De wachttijd voor een gesprek met een psycholoog is minimaal drie maanden en kan - afhankelijk van de regio - oplopen tot enkele jaren.** Tenzij je rijk bent en direct duizenden ponden op tafel legt. Dan krijg je wel direct hulp. De gevolgen hiervan zijn zichtbaar in de extreem hoge zelfdodingscijfers die vooral onder jongeren aan het stijgen zijn. In 2019 maakten in Engeland en Wales 5691 mensen een einde aan hun leven, 321 meer dan een jaar eerder. Opmerkelijk is de toename van het aandeel van de vrouwen tussen de 15 en 25: sinds 2012 is dat gestegen met 93,8 procent. **In Noord-Ierland is het aantal zelfdodingen relatief het hoogst van het hele VK,** met name bij mannen tussen de 25 en 29 jaar. Omdat er een duidelijke link is tussen geldproblemen en zelfdoding, vreest professor Lois Appleby van de National Suicide Prevention Strategy for England voor een verdere toename van het aantal zelfdodingen nu het einde van de pandemie nadert. Met het stoppen van de overheidssteun voor bedrijven raken mogelijk honderdduizenden alsnog hun baan kwijt. Tegelijkertijd wordt de extra covid-toelagen voor uitkeringsgerechtigden gestopt.

Op school is ook geen aandacht voor onze mentale problemen

Eve Cole (16) thuis in Sunderland

Ik kan mijn problemen en gevoelens uiten in mijn muziek, en ik krijg steun van mijn familie en mensen die ik graag mag", zegt Eve Cole uit Sunderland. "Maar ik heb ook vrienden die worstelen met mentale problemen en er met niemand over kunnen praten. Wij groeien op in een wereld waarin alles snel verandert, en dat is beangstigend. Er is al zoveel economisch verlies door de pandemie, en we hebben geen idee hoe de brexit over tien jaar uitpakt voor mijn genera-

tie. We horen hier niks over op school. We krijgen geen uitleg over wat er gebeurt. Onze enige bron van informatie is het internet. Op school is ook geen aandacht voor onze mentale problemen en hoe we daar het beste mee kunnen omgaan.

"Een biertje drinken met vrienden is niet slecht, maar als je dat elke dag doet in grote hoeveelheden wél. Als je continu omgeven bent door drugsgebruikers en -verkopers, wen je daar aan. Maar dit zou

niet normaal moeten zijn. Al zouden we maar eens beschrijven hoe we ons voelen en dat daarna samen bespreken. Maar ook dat doen we niet op school."

Het voelt alsof het leven niet de moeite waard is

Marren Devine (13) in een park in Glasgow

Marren Devine uit Glasgow (Schotland) komt uit een ontworpen gezin met negen kinderen, een werkloze vader en een afwezige, verslaafde moeder. "De mentale problemen zijn hier groot. Ik heb vrienden van 10 en 13 jaar die zichzelf van het leven wilden beroven. Ik begrijp dat. Ze hebben geen andere keus. Het voelt alsof het leven niet de moeite waard is. We leven van de goede-doelentwinkels en de voedselbank. Maar

het is meer dan alleen een geldprobleem. Schotland is vol drugs. Je raakt er vanzelf bij betrokken, omdat al je vrienden gebruiken. Je gaat nooit naar het park om alleen te voetballen of te skaten.

"Ik begon op mijn negende te drinken. Nu gebruik ik ook wiet en cocaïne. Het voelt nooit onschuldig, al denken we er niet echt over na. Ik zou liever ergens anders zijn opgegroeid, waar drugsgebruik niet zo normaal is. Hoe ik aan geld kom?

Net als iedereen hier: we zijn geronseld door de ouderen voor een van hun *youngteams*. Dat zijn groepjes tieners die drugs verkopen om zelf meer te kunnen gaan gebruiken."

Zonder mijn zoon had ik zelfmoord gepleegd

Rob Smith (31) en zijn zoon in Sunderland

Rob Smith uit Sunderland verliet op zijn zestiende zonder diploma's het ouderlijk huis, omdat zijn vader gewelddadig was. "Als je niet in Londen woont, dan leef je in armoede. Al het geld is in het zuiden. Ik ben intelligent, maar toch vond ik het moeilijk om werk te vinden. Voor een simpel baantje waren er 300 tot 500 sollicitanten. Werkgevers konden betalen wat ze wilden.

"Ik werkte altijd keihard, onder andere in callcenters, maar verdiende toch te weinig om de rekeningen te kunnen betalen. Na mijn scheiding wilde ik als alleenstaande vader voor mijn zoon kunnen zorgen. Het lukte gewoon niet. Ik kreeg schulden, raakte dakloos, werd depressief, ging aan de drugs en werd suïcidaal. Zonder mijn zoon had ik zelfmoord gepleegd. Wie je ook spreekt, iedereen kent wel

iemand die dat heeft gedaan. Een taxichauffeur vertelde me dat hij een jongen op de brug had kunnen tegenhouden. Hij bracht hem naar het crisisteam in het ziekenhuis. Er was geen psycholoog beschikbaar en alle bedden waren bezet, dus lieten ze hem gaan. Dezelfde nacht sprong hij alsnog.

"Als je geen ouders hebt die voor je zorgen totdat je zelfstandig bent, heb je geen enkele kans in dit land. Tegelijkertijd zien jongeren op sociale media continu beelden van mensen die een perfect leven etaleren. Dan denk je: dit is het leven dat ik kan hebben. Maar omdat je niet de mogelijkheid hebt om daar te komen, is er steeds een gevecht in je hoofd gaande. Op enig moment knakt er iets en daar kan het brein niet mee omgaan. En dan spring je van die brug."

Lees verder op pagina 4

Veel mensen klampen zich vast aan de 'troubles'

Aisling Doherty (22) uit Derry

Aisling Doherty uit Derry groeide op met het verhaal dat haar grootvader Patrick Doherty in 1972 werd vermoord tijdens Bloody Sunday. "Voor mijn gevoel had ik een normale jeugd", zegt Aisling. "Ieder jaar ging ik mee naar de marsen en herdenkingsbijeenkomsten zonder te begrijpen waar het eigenlijk over ging. Pas toen ik ontdekte dat er gescheiden middelbare scholen zijn voor protestanten en katholieken, werd ik me bewust van de politieke issues in Derry. Ik ging politicologie studeren om de achtergrond van het conflict te kunnen begrijpen. "Veel mensen klampen zich vast aan de troubles. Dat ondermijnt het leven in Derry. We kunnen 's avonds naar buiten gaan zonder door de politie gecontroleerd te

worden. Maar het is nog altijd een verdeelde samenleving. Toch maakt het voor steeds meer jongeren niet uit of je groen of blauw bent." Aisling denkt dat een verenigd Ierland niet langer een utopie is. "We hebben het gevoel dat het nu echt zou kunnen gebeuren. Niet op korte termijn, maar wel binnen vijf of tien jaar. In 2022 zijn er verkiezingen, waarbij Sinn Féin (katholiek-republikeinse partij, red.) een goede kans maakt om voor het eerst de grootste politieke partij te worden. En met een nationalistische premier in het Noord-Ierse parlement komt een referendum over een verenigd Ierland een stuk dichterbij. Dat vooruitzicht zal er voor zorgen dat veel unionisten zich niet meer thuis voelen hier."

Aisling Doherty uit Derry voor een fresco met de slachtoffers van Bloody Sunday. Rechts van haar is haar grootvader (met het kalende hoofd) afgebeeld.

In een huis kunnen wonen is een luxe geworden. Dat is toch krankzinnig?

Kellen McGill (18) uit Derry

Volgens Kellen McGill uit Derry werd de brexit ervaren als een gewelddadige breuk met de vredesakkoorden uit 1998. "Dat zorgde voor veel verontwaardiging aan beide kanten. De Ieren wilden niet uit de EU gezet worden. Net als de Schotten. Ik ben boos dat ik de keuze moet volgen van een land dat ik niet als mijn wettige vertegenwoordiger zie. Want dat is Ierland. Ik leef in Ierland. Ik zou ook nooit Noord-Ierland zeggen. We moeten regels gehoorzamen die niet van ons zijn." Kellen

sluit nieuw sektarisch geweld niet uit als er een referendum over eenwording komt, maar denkt dat de voedingsbodem voor een nieuwe burgeroorlog ontbreekt. "Mensen uit beide kampen doen meer om te voorkomen dat een burgeroorlog terugkeert. Ik heb unionistische vrienden die anders zijn opgevoed en meer interesse hebben in de mening van de andere partij. We discussiëren met respect voor elkaars standpunt, ook al brengt het ons niet dichterbij elkaar. We moeten erken-

nen dat er verschillende gevoelens en belangen zijn. Daar kun je niet zomaar overheen stappen. Want dan vergroot je de pijn bij groepen mensen. Zo neutraal mogelijk zijn is het beste. Maar ja, dat is bijna niet mogelijk." Volgens Kellen hebben de meeste jongeren meer dan genoeg van de haat van de vorige generaties. Ze richten de blik op de toekomst. "Veel mensen kunnen niet overleven van de lage salarissen. In een huis kunnen wonen is een luxe geworden. Dat is toch krankzinnig?"

Wij hebben genoeg van de haat van onze ouders

Taylor Walker (20) tijdens een repetitie in Belfast

Taylor Walker speelt samen met zijn vrienden Luc Baxter en Corey Neilly in Casual Riots, de enige hardrockband van Shankill in Belfast. Anders dan de naam doet vermoeden, hebben ze geen enkele sympathie voor de relschoppers uit hun eigen wijk. "Het is een ironische naam", zegt Taylor, de drummer in de band. "We zijn juist tegen al het geweld waarmee we zijn opgegroeid. Een verenigd Ierland maakt mij niets uit", zegt Taylor. "Wij blijven optre-

den en een pintje drinken in de pub. Alle jongeren die niet te veel geheenspoeld zijn, denken er zo over. Maar als er protesten komen, dan leidt dat tot gevechten. En dan zitten wij vast in het midden." Volgens gitarist en zanger Luc Baxter werden de rellende pubers uit hun wijk afgelopen voorjaar opgejut en geïnctrineerd door hun ouders. "Op de video's zag je alleen jongeren brandbommen gooien naar de andere kant van de Vredesmuur. Maar daar-

achter, buiten beeld, stonden de ouders te klappen. Dat is toch beangstigend, niet? Gedraag je eens als een verantwoordelijke ouder! Als die muur er niet had gestaan, waren er zeker mensen vermoord. Velen hier zijn in het verleden blijven hangen. Ze vertellen over wat de ander hun familie heeft aangedaan. Ik kon niet vrij bewegen als kind, omdat ik bang was voor de Ierse wijk aan de andere kant van de muur. Dan sluit je jezelf op in je eigen gemeenschap."

5691 mensen in Engeland en Wales kozen in 2019 voor zelfdoding

20% van de Britse jongeren kampt met mentale problemen

Op straat in het Schotse Glasgow, waar sommigen niets van Boris Johnson moeten hebben.

Er is een duidelijke link tussen geldproblemen en zelfdoding

professor Lois Appleby, National Suicide Prevention

De brexit als gamechanger in Noord-Ierland

Als de brexit ergens verandering heeft gebracht, dan is het wel in Noord-Ierland. Het idee om uit de EU te treden werd hier aanvankelijk gezien als een Engelse kwestie, waar weinig aandacht voor bestond. Toen duidelijk werd dat er ergens een grens getrokken moest worden voor de handel met Europa, begon de impact van de brexit door te dringen. De grens kwam uiteindelijk in de Ierse zee te liggen, ondanks de belofte van Boris Johnson dat dit nooit zou gebeuren. Dat zorgde voor veel verontwaardiging en oplopende emoties bij met name de pro-Britse unionisten. Zij zagen de brexit als een manier om hun loyaliteit aan het VK te bevestigen. Door de nieuwe grens voelden ze zich afgesloten van het vasteland en in de steek gelaten door de Britse regering. De oudere generaties die de burgeroorlog hebben meegemaakt, vrezden dat ze de strijd aan het verliezen zijn en dat de droom van hun tegenstanders – een verenigd Ierland – dichterbij is dan ooit. In bijna elke pro-Britse wijk van Belfast zijn protestborden te vinden tegen de komst van een grens in de Ierse zee. De brexit zorgde voor een terugkeer van de

rellen tussen de pro-Ierse nationalist en de pro-Britse unionisten. Met als voorlopig dieptepunt een clash begin april in Belfast tussen brandbommen gooiende jongeren aan beide kanten van de Vredesmuur, waarbij 32 agenten gewond raakten. Het oplaaiende geweld riep herinneringen op aan de dertigjarige burgeroorlog (1969-1998). Jongeren zijn gevormd door de bloedige strijd. Ze groeien op in een groene Ierse wijk of een blauwe Britse wijk en voelen zich geïnctrineerd door de oudere generatie. Samen een pintje drinken in de pub zit er niet in, tenzij de ontmoeting plaatsvindt in het neutrale stadscentrum. Toch is er wel degelijk iets aan het verschuiven. Jongeren hebben genoeg van de onderlinge haat en het geweld van de vorige generaties. Ze halen hun schouders op over een verenigd Ierland. Veel belangrijker vinden ze dat er een aanpak komt voor urgente sociale vraagstukken. Tekenend voor deze nieuwe houding is dat opvallend veel unionistische jongeren met een Brits paspoort nu ook een Iers paspoort aanvragen, zodat ze weer vrij kunnen reizen en werken in de Europese Unie.

Deze reportage is mede mogelijk gemaakt door het Steunfonds Freelance Journalisten.

Een jonge moeder loopt in Derry langs een bord waarop drugsdealers worden gewaarschuwd voor represailles.